

IZVEDBA OBNOVITVENIH DEL NA OBJEKTU HUDIČEV TURN V LETU 2017

Občina Dolenjske Toplice je v letu 2017 nadaljevala z obnovitvenimi deli na objektu Hudičevega turna. Izvedena je bila sanacija drenažnega sistema ter konservatorski restavratorski posegi na stenski poslikavi v pritličju in na vhodnem kamnitem portalu. Na novo je bila urejena zunanja osvetlitev objekta. Dela so potekala od avgusta do konca oktobra. Skupna vrednost izvedenih del je bila 56.396,19 EUR.

Občina je za izvedbo konservatorsko-restavratorskih del uspešno kandidirala na Javnem razpisu za izbor kulturnih projektov na področju nepremične kulturne dediščine, ki jih bo v letih 2017-2018 sofinancirala Republika Slovenija iz dela proračuna, namenjenega za kulturo pri Ministrstvu za kulturo. Skupna vrednost izvedenih del je bila 44.666,96 EUR, od tega je znesek sofinanciranja iz državnega proračuna v višini 16.200,71 EUR oz. 36,27 %.

Konservatorsko-restavratorske posege **na stenskih poslikavah v pritličju** je izvajala Anja Urbanc, kons. rest. s podizvajalci Sebastjan Starec s. p., Kavčič Mateja – slikarka in Marmorinke, restavratorstvo, Tadeja Kajzar Trajkovski s. p. Vrednost izvedenih del je bila 24.291,96 EUR.

Konservatorsko-restavratorske posege **na kamnitem portalu** je izvajal Mitja Rus s.p. Vrednost izvedenih del je bila 20.375,00 EUR.

Posegi na stenski poslikavi in kamnitem portalu so potekali v skladu s konservatorskimi smernicami in pod nadzorom odgovornega konservatorja in sodelavcev ZVKDS (dr. Tomaž Golob in mag. Tanja Mesojedec).

Program konservatorsko-restavratorskih posegov ter potek posegov je razviden iz poročila Območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije:

1) *Program konservatorsko-restavratorskega posega **na stenski poslikavi v pritličju objekta:***

- Mehansko odstranjevanje nečistoč.
- Lokalno zaščitno utrjevanje.
- Utrjevanje/konsolidacija barvne plasti.
- Utrjevanje/konsolidacija ometov.
- Injektiranje.
- Kemično odstranjevanje površinskih nečistoč in drugih neustreznih nanosov, ki niso sestavni del originala.
- Kemično odstranjevanje soli.
- Kemično odstranjevanje sige.
- Odstranjevanje plesni.
- Kitanje poškodb, dopolnjevanje nosilca.
- Retuša – tonsko izenačevanje

Potek posega na stenski poslikavi v pritličju objekta:

Konservatorsko-restavratorski postopek se je pričel z kemičnim odstranjevanjem solitrov, sige, mikroorganizmov in ostalih recentnih nanosov s površine poslikav ter hkratno utrjevanje nosilca je izvedeno s površinskimi oblogami 10% amonijevega karbonata v vodi. Po odstranitvi oblog amonijevega karbonata se je površino mehansko očistilo in izpralo z vodo. Preostale sekundarne nanose se je odstranilo mehansko s skalpelom.

Sledilo je kitanje manjkajočih delov. Manjše razpoke in lakune so bile pokitane z apneno malto.

Razpoke v nosilcu poslikave so bile injektirane z mineralnim polnilom LEDAN TB-1.

Odstranjene so bile neprimerne plombe, v katerih zaradi prevelike kapilarne vlage proces karboniozacije ni bil dokončan. Večji manjkajoči deli so bili zapolnjeni v dveh ali treh plasteh, pri čemer se je, zaradi visoke vlažnosti zidnega nosilca, v spodnje plasti ometa dodalo hidravlično apno (Röfix NHL 5). V spodnjem delu stene, med tlemi in steno se je pustil do 5 cm visok neometan pas, ki bo preprečil delovanje kapilarne vlage na stenske poslikave.

Razpršena barvna plast stenskih poslikav se je utrdila z t.i. Nanokalkom, na nekaterih predelih z dodatkom Calosil IP (koncentracija od 3 – 5%).

Zaradi neenakomerno ohranjene poslikave je bilo dogovorjeno na obeh sestankih nadzorne komisije, da se retuša izvede izjemno previdno in v minimalnem obsegu. Sprejeto je bilo stališče, da se poskuša v največji možni meri doseči enoten videz in celovitost prostora. Manjkajoči deli poslikave so se tonsko izenačili z originalnim ometom ter jih približali originalni poslikavi. Znotraj sicer odlično ohranjenih oblik in motivov se je tovrstno tonsko podlaganje nadgradilo s črtkano retušo (tehnika *tratteggio*). Retuša s črtkanjem je bila izvedena tudi po celotni površini stropa. Večje manjkajoče plombe nad vrati na vzhodni in severni steni, sicer nista bili rekonstruirani, pač pa smo manjkajoče dele arhitekture podložili v ustreznem barvnem tonu in s tem povečali prepoznavnost motiva.

Stanje močno poškodovanih poslikav v pritličju Hudičevega turna je zahtevalo premišljen in načrtovan konservatorsko-restavratorski poseg. Z uporabo sodobnih konservatorsko-restavratorskih tehnik in metodologije so danes poslikave ponovno zaživele v impresivnem koloritu.

2) *Program konservatorsko-restavratorskega posega na kamnitem portalu:*

- Odstranjevanje vegetacije in bioorganizmov
- Nedestruktivno odstranjevanje površinskih nečistoč, oblog in razsoljevanje
- Odstranjevanje neustreznih cementnih fug in slabih ali preperelih stikov med elementi
- Zaščitno lokalno utrjevanje poškodb
- Kemično odstranjevanje soli
- Injektiranje
- Utrjevanje nosilca
- Kitanje
- Domodelacija poškodb in zapolnitev stikov med elementi
- Površinska obdelava domodelacije
- Retuširanje ali usklajevanje dopoljenih kosov z originalom
- Biocidni premaz

Potek posega na kamnitem portalu:

Konservatorsko-restavratorska dela so se začela v drugi polovici avgusta in so trajala do konca oktobra 2017. Zgornja površina portal je bila popolnoma preraščena z vegetacijo, ki je s svojimi koreninami prodirala globoko med stičišča temeljnih elementov. Površinska vegetacija je bila mehansko odstranjena in spihana s kompresorskim pihalnikom. Vsi elementi portala so bili temeljito očiščeni z vodno visokotlačno čistilno napravo. Preostali temni madeži so bili odstranjeni mehansko s drobnim orodjem. Apneni ometi na notranjem delu portala, ki so ponekod povsem odpadli so bil v zelo slabem stanju. Po odstranjevanju drobljivih delov se je površina utrdila z mešanico CaLoSil-a E50 in etanola. Na tako pripravljeno površino je bil nanešen apneni vezni obrizg in izvedene priprave za utrjevanje in nekonstruktivno injektiranje. Temeljnik je bil ometan z grobim apnenim ometom, večje luknje so bile zapolnjene s kamnitim gradbenim materialom. Po utrjevanju in injektiranju je bila izvedena zaključna fina plast ometa. Odstranjene so bile neprimerne cementne fuge na stikih med kamnitimi gradbeniki, stične površine pa ponovno zakitane z apneno malto. Manjkajoči deli kamnitih elementov so dopolnjeni in izvedeni z apneno malto in agregatom. Vsi domodelirani elementi so se barvno tonirali in približali originalu.

Na kamnitem portalu so bili izvedeni ključni konservatorsko-restavratorski posegi, ki so uspešno zagotovili ohranitev portala in ustavili njegovo propadanje.

Sočasno s konservatorskimi restavratorskimi posegi so bila izvedena nujna sanacijska dela na drenažnem sistemu, ker je prihajalo do zastajanja vode tik ob temeljih in stenah objekta. Stenske poslikave v pritličju so bile izpostavljene konstantnim negativnim vplivom kapilarne vlage, kar je na površini stenske poslikave povzročilo izločanje soli in prisotnost mikroorganizmov, ki so ogrožale obstoj poslikave in ometov. S sanacijo drenažnega sistema se je zmanjšala vlažnost zidnega nosilca, kar pozitivno vpliva na stensko poslikavo v notranjosti objekta in na vhodni kamniti portal, ki je prizidan objektu.

Načrtovanje ter nadzor nad izvedbo drenažnega sistema je izvajalo podjetje Geomap Igor Buser s. p., drenažo je izvedel Jan Turk s. p. Vrednost navedenega je bila 7.059,23 EUR.

V sklopu investicijskega vzdrževanja javne razsvetljave v občini Dolenjske Toplice smo na novo uredili zunanjo osvetlitev objekta Hudičev turn in sicer z 14 novimi reflektorji v LED tehniki.

Reflektorji so vgrajeni v pet obnovljenih obstoječih talnih jaških, katerih pokrovi so iz nerjavečega materiala ter v povozni izvedbi.

Zunanja osvetlitev je izvedena skladno z Uredbo o mejnih vrednostih svetlobnega onesnaževanja okolja. Dela je izvedlo podjetje Javna razsvetljava d.d., iz Ljubljane. Vrednost del je znašala 4.670 EUR z DDV.